

PROFILAKTIKA INSPEKTORI FAOLIYATIDA RETSIDIV JINOYATCHILIKKA QARSHI ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Qo'chqorov Burgutbek Azamjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi kursanti

E-mail: burgutbek16@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada retsidiv jinoyatchilik tushunchasi, uning jamiyat uchun xavfliligi, shuningdek, profilaktika inspektorining ushbu turdagi jinoyatlarga qarshi kurashdagi o'rni va roli tahlil qilinadi. Zamonaviy axborot texnologiyalari, profilaktik monitoring tizimlari va ijtimoiy-psixologik yondashuvlarning samarali qo'llanishi asosida retsidiv jinoyatchilikni kamaytirish yo'llari ko'rsatib o'tiladi. Shuningdek, xorijiy tajribalar bilan O'zbekiston amaliyoti solishtirilgan holda, samarali taklif va tavsiyalar ilgari suriladi.*

Kalit so'zlar: *retsidiv jinoyatchilik, profilaktika inspektori, profilaktik ish, jinoyatni oldini olish, zamonaviy yondashuv, axborot texnologiyalari, ijtimoiy nazorat.*

KIRISH

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi huquqni muhofaza qiluvchi organlari oldida turgan muhim vazifalardan biri — jinoyatchilikning oldini olish va, ayniqsa, **retsidiv jinoyatchilikni kamaytirish** masalasidir.

Retsidiv jinoyatchilik — bu ilgari jinoyat sodir etgani uchun sudlangan shaxs tomonidan yana jinoyat sodir etilishi holatidir. Bunday jinoyatlar jamiyatda huquqiy tartibotga, fuqarolarning xavfsizligiga jiddiy tahdid tug'diradi.¹⁴

Shu boisdan, profilaktika inspektorlarining faoliyatida retsidiv jinoyatchilikka qarshi kurashish — eng muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, ijtimoiy-psixologik ishlarni kuchaytirish va davlat hamda fuqarolik jamiyati institutlari hamkorligini rivojlantirish zarurdir.

1. Retsidiv jinoyatchilik tushunchasi va sabablari

Retsidiv jinoyatchilik — bu shaxsning ilgari jinoyat sodir etgani uchun sudlangan bo'lishiga qaramay, yana jinoyatga qo'l urishidir. Retsidiv holatlarining sabablari quyidagilardan iborat:

Ijtimoiy moslashuvning sustligi;

Ish bilan ta'minlanmaganlik;

Psixologik qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi;

Huquqiy savodxonlikning pastligi;

Oilaviy va ma'naviy nazoratning sustligi.

Shu bilan birga, ayrim holatlarda retsidiv jinoyatchilikning kuchayishiga profilaktika ishlarining yuzaki tashkil etilishi, mahalliy organlar bilan yetarli hamkorlik yo'qligi ham sabab bo'ladi.

¹⁴ . O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jinoyatchilikning oldini olish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi farmoni, 2023-yil.

2. Profilaktika inspektorining o'рни va roli

Profilaktika inspektori — bu hududda tinchlik va xavfsizlikni ta'minlovchi, jinoyatlarni oldini olishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni amalga oshiruvchi shaxsdir.

Uning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Retsidiv jinoyatchilikka moyil shaxslarni aniqlash va ro'yxatga olish;
2. Ularga ijtimoiy-huquqiy yordam ko'rsatish;
3. Psixologik suhbatlar va ogohlantiruvchi profilaktik ishlarni olib borish;
4. Mahalla, maktab, jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish;
5. Jinoyat sodir etish xavfi yuqori bo'lgan shaxslarni nazoratda ushlab turish.

Profilaktika inspektori — nafaqat nazorat qiluvchi, balki ishonchli maslahat beruvchi va ijtimoiy yordamchi shaxs bo'lishi kerak.

--

3. Zamonaviy yondashuvlar va innovatsion choralar

Retsidiv jinoyatchilikka qarshi kurashda zamonaviy yondashuvlar quyidagilarga asoslanadi:

Axborot texnologiyalarini joriy etish. Elektron profilaktika kartotekalari, yagona ma'lumotlar bazalari va "Smart Profilaktika" tizimlari orqali jinoyatga moyil shaxslar ustidan nazorat kuchaytiriladi.

Sun'iy intellekt asosidagi tahlil tizimlari. Jinoyat sodir etish ehtimolini bashorat qiluvchi algoritmlar yordamida xavf guruhidagi shaxslarni erta bosqichda aniqlash imkoniyati yaratiladi.

Ijtimoiy rehabilitatsiya markazlari. Retsidiv jinoyatchilarni jamiyatga qayta moslashtirish uchun mehnat, ta'lim va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimi yo'lga qo'yiladi.

Mahalla institutining faol ishtiroki. Mahalla fuqarolar yig'ini va profilaktika inspektori o'rtasida muntazam ma'lumot almashish retsidiv holatlarning oldini olishda samarali natija beradi.

4. Xorijiy tajriba

Xorijiy mamlakatlarda retsidiv jinoyatchilikka qarshi kurashda turli yondashuvlar qo'llanadi.

Masalan:

AQShda — "Reentry Program" dasturi sobiq mahkumlarni jamiyatga qayta moslashtirishni qo'llab-quvvatlaydi.

Buyuk Britaniyada — "Community Probation Service" tizimi retsidivga moyil shaxslar bilan individual psixologik ish olib boradi.

Germaniyada — "Social Reintegration Centers" orqali ish bilan ta'minlash va ijtimoiy adaptatsiya dasturlari amalga oshiriladi.¹⁵

O'zbekiston ham ushbu tajribalardan o'rganib, milliy sharoitga mos profilaktika inspektori faoliyatini modernizatsiya qilish yo'lida izchil qadamlar qo'ymoqda.

¹⁵ . UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) — "Recidivism Prevention Toolkit", 2022.

5. Retsidiv jinoyatchilikka qarshi kurashda hamkorlik tamoyillari

Profilaktika inspektorining samarali faoliyati quyidagi hamkorlik tamoyillariga asoslanadi:

1. Davlat organlari o'rtasida axborot almashinuvi;
2. Mahalla va nodavlat tashkilotlar bilan hamkorlik;
3. Psixologik xizmatlar va ijtimoiy xodimlarning jalb etilishi;
4. Jamoatchilik nazorati va ijtimoiy mas'uliyatni oshirish.

Hamkorlik orqali retsidiv jinoyatchilikka qarshi kurashda profilaktika inspektorining imkoniyatlari yanada kengayadi.

6. Amaliy natijalar va muammolar

So'nggi yillarda Ichki ishlar vazirligi tomonidan qator chora-tadbirlar amalga oshirildi:

“Jinoyatchilikning oldini olish va huquqbuzarliklarga qarshi kurashish konsepsiyasi” ishlab chiqildi;

Profilaktika inspektorlari uchun maxsus o'quv kurslari tashkil etildi;

Hududiy tahlil tizimlari yaratildi.

Shunga qaramay, ayrim hududlarda profilaktika ishlari hali ham formal tusda olib borilayotgani, shaxsiy yondashuv yetishmayotgani kuzatiladi. Shu sababli inspektorlar uchun psixologik tayyorgarlikni oshirish, ma'lumotlar bazasini avtomatlashtirish, jamoatchilik ishonchini mustahkamlash zarur.

XULOSA

Retsidiv jinoyatchilikka qarshi kurashda profilaktika inspektorining faoliyati — huquq-tartibotni ta'minlash tizimining muhim bo'g'inidir.

Ushbu sohada samaradorlikka erishish uchun quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. Retsidiv jinoyatchilikka oid ma'lumotlar bazasini yagona tizimda shakllantirish;
2. Profilaktika inspektorlarining malakasini oshirish;
3. Ijtimoiy-psixologik rehabilitatsiya markazlari tarmog'ini kengaytirish;
4. Mahalla, ta'lim muassasalari va nodavlat tashkilotlar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish;
5. Zamonaviy texnologiyalar asosida monitoring va nazorat tizimini joriy etish.

Shundagina retsidiv jinoyatchilikni kamaytirish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish imkoniyati kengayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. – T.: Adolat, 2024.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Jinoyatchilikning oldini olish tizimini takomillashtirish to'g'risida”gi farmoni, 2023-yil.
3. O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi o'quv qo'llanmalari. – T.: 2024.
4. Hasanov, M. “Retsidiv jinoyatchilik va uning ijtimoiy sabablari.” – Toshkent, 2022.
5. Criminology and Rehabilitation Journal, Vol. 14, 2023.
6. UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) — “Recidivism Prevention Toolkit”, 2022.
7. IIV axborot xizmati materiallari. – 2024.